

LES OBRES TEOLÒGIQUES D'ARNAU DE VILANOVA

El propòsit que m'ha guiat en el present assaig, ha estat el d'establir una llista, la més completa possible, dels escrits teològics d'Arnau de Vilanova. Prenc el mot "teològics" en un sentit amplíssim, com sinònim d'"eclesiàstics" o "espirituals"; en la producció literària d'Arnau, aquest conjunt d'escrits forma contrast amb les obres mèdiques i científiques.

De tots temps, Arnau de Vilanova ha ocupat un lloc preeminent en la història de la medicina; però, d'uns seixanta anys ençà, les descobertes de M. Menéndez Pelayo i els estudis fonamentals de H. Finke, completats per altres d'investigadors catalans i estrangers, han atorgat un relleu singular a la figura d'Arnau com a teòleg i reformador espiritual. En l'estat actual d'aquestes recerques, crec oportú dreçar un balanç de les adquisicions realitzades fins a la data i de les llacunes que cal omplir encara, que sigui un punt de partida per a ulteriors empreses sobre la tasca literària i el pensament teològic d'Arnau de Vilanova. La publicació del present catàleg es justifica, doncs, per la seva utilitat.

Les fonts pel coneixement dels escrits teològics d'Arnau de Vilanova són, en ordre d'importància, les següents: 1.ª els escrits autèntics del mateix Arnau, en què en cita d'altres anteriors, especialment l'opuscle adreçat a Benet XI i les Protestes de Perusa i de Burdeus (núms. 22, 23 i 29 del present catàleg); 2.ª la sentència eclesiàstica proferida a Tarragona l'any 1316 per a condemnació de catorze escrits d'Arnau, citats per títol i per *incipit* o per una de les dues coses¹; i 3.ª els còdexs que ens han conservat

¹ Editada pel P. Villanueva: *Viaje literario a las iglesias de España*, t. XIX, Madrid, 1851, pàgs. 321-328; i per M. Menéndez Pelayo: *Arnaldo de Vilanova...*, pàgs. 223-235; *Hist. de los Heterod. esp.*, I, pàgs. 777-781; 2.ª ed., III, pàgs. CXXIII-CXXIX.

aquells escrits. Entre tots els còdexs cal reconèixer prioritat al 3824 de la Biblioteca Vaticana², datat a Montpeller la vigília de la Pentacosta del 1305, executat, per tant, en vida d'Arnau i quasi de segur sota la seva direcció. Contingué originàriament 39 peces d'assumpte eclesiàstic, entre elles la majoria de les obres grosses d'Arnau, ordenades en sèrie cronològica; posteriorment, hi foren afegides tres peces més que podem considerar escrites en data més tardana.

El còdex vaticà conté, només, textos llatins. Arnau, però, emprà sovint el català per a la divulgació de les seves idees espirituals. Els textos arnaldians en vulgar arribats fins avui són raríssims; se n'han descobert un parell a l'Arxiu Arxiprestal de Morella³, salvats per un atzar de la destrucció decretada des de Tarragona l'any 1316, i uns pocs més han estat conservats, a redós de la influència del poder eclesiàstic, a l'Arxiu dels antics reis d'Aragó⁴.

Cal tenir per originals els escrits d'Arnau en català o en llatí, no així els textos arnaldians en altres llengües. Tres se'n coneixen, en versió italiana, conservats en un manuscrit, procedent d'antics convents, i avui a la Biblioteca Nacional de Florència⁵. Altres nou consten, en versió grega, en un còdex que abans de la Revolució francesa pertangué a la comunitat de Saint Germain des Prés, vora París, i és ara a la Biblioteca Nacional de Leningrad⁶.

En el present catàleg són colacionades minuciosament les dades extretes de les fonts que acabo d'esmentar, així com d'altres complementàries aplegades de fonts diverses, algunes facilita-

² En donà una notícia detallada M. Menéndez Pelayo: *Arnaldo de Vilanova...*, pàgs. 33 i sgts.; *Hist. de los heterod. esp.*, I, pàg. 463 i sgts.; i 2.ª ed., III, pàg. 195 i sgts.; i el descriví minuciosament H. Finke: *Aus den Tagen Bonifaz VIII*, pàgs. CXVII-CXXVI.

³ Vegeu MN. MANUEL BERÍ, *Notícies de dos manuscrits de l'Arxiu de l'Arxiprestal de Morella*, «Butlletí de la Biblioteca de Catalunya», 4(1917)46-67 (en especial, les pàgs. 57 i 67).

⁴ Els ha publicat M. Menéndez Pelayo en els apèndixs documentals de la seva monografia sobre Arnau de Vilanova i de la seva *Hist. de los heterod. esp.*, que citarem tot seguit.

⁵ En donà notícia F. Tocco en el seu article: *Due opuscoli inediti di Arnaldo de Vilanova*, «Arch. Storico Italiano», 18(1886)459-460; reproduït a *Studi Francescani*, Nàpols, 1909, pàgs. 223-226.

⁶ Trobareu una descripció acurada d'aquest còdex a *Histoire littéraire de la France*, vol. XX, 261-264. Per a la identificació de l'autor, vegeu el meu article *Una versió grega de nou escrits d'Arnau de Vilanova* a «Analecta Sacra Tarraconensia», 8(1932)127-134.

des generosament per bons amics. Consigno, a més, les dades editorials dels escrits publicats. Com que m'hauré de referir amb freqüència — m'hi he referit ja en aquest pròleg — a unes poques obres modernes on la majoria d'aquestes publicacions han aparegut, en dono aquí la cita íntegra precedida de l'abreviatura usada:

FINKE = H. FINKE, *Aus den Tagen Bonifaz VIII*, Münster i. W., 1902, pàgines 209-226 i CXVII-CCXI.

MEN. PELAYO = M. MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnaldo de Vilanova, médico catalán del siglo XIII. Ensayo histórico*, Madrid, 1879, 238 pàgs. Reproduïda aquesta monografia, amb l'afegit de nous documents arnaldians, en l'obra posterior del mateix autor, *Historia de los heterodoxos españoles*, vol. I, Madrid 1880, pàgs. 449-487 i *Apéndices*, pàgs. 720-781; 2.ª edició, vol. III, Madrid 1918, pàgs. 179-225 i *Apéndices*, pàgines XLIX-CXXIX. Citarem aquestes dues edicions darreres.

POU = JOSÉ M.^a POU, *Visionarios, beguinos y fraticelos catalanes (siglos XIII-XV)*, Vich 1930.

RUBIÓ I LLUCH = A. RUBIÓ I LLUCH, *Documents per la història de la cultura catalana mig-èval*, vol. I, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1908.

Les publicacions de peces singulars seran citades en el lloc adient del catàleg.

Del cos dels escrits d'Arnau he desglossat 22 lletres adreçades per aquest a diferents personatges, i les he reunit sota el rètol de "Èpistolari"; no hi he inclòs, però, l'*Èpistola ad priorissam* (número 37) que, pesi al títol, és per la seva extensió un veritable tractat. En ambdós grups he ordenat les respectives peces cronològicament, amb l'exactitud que permeten les dades avui conegudes, i he reconstituït els títols i els *incipit* amb la màxima precisió possible. Per fi, en un tercer grup i sota el rètol d'"Obres incertes", enumero 15 peces més, que semblen ésser altres escrits d'Arnau, però de les quals m'ha estat impossible d'establir l'autenticitat o si constitueixen peces diverses de les catalogades en el primer grup.

I. — OBRES INDUBTABLES

I. Expositio super Apocalipsi. Escrita abans de l'any 1299, és considerada una de les primeres obres teològiques d'Arnau.

Incipit: *Pertransibunt plurimi et multiplex erit scientia...*

Manuscrit: Vat. lat. 5740, fols. 1-143.

Edicions: Petit fragment POU, pàgs. 47-48. - E. Benz n'anuncià l'edició en el seu article *Die Geschichtstheologie d. Franziskanerspiritualien*

des XIII. und XIV. Jahrhunderts nach neuen Quellen «Z. für Kirchengeschichte» 52 (1933) 105, nota 39.

2. Introductio in librum Joachim de semine scripturarum, seu de prophetis dormientibus. A l'entorn de l'any 1292.

Inc.: *In effectibus divini secreti...*

Mss.: Vat. 3824, f. 1-12v; Oxford Bodl. canon. lat. misc. 370, f. 1.

Ed.: Petit fragment POU, p. 51, nota 2.

3. Allocutio super significatione nominis thettragrammaton. Dedicat a fra Pere Puget, O.P. Castell de Meüllon, 20 juliol 1292.

Text llatí:

Inc.: *Pluries affectavi, karissime pater...*

Mss.: Vat. 3824, f. 13-28v; Vat. lat. 5732; Oxford Bodl. 370, f. 17.

Ed.: Fragments inicial i final FINKE, p. cxxvii-cxxix.

Text grec: Còdex de Leningrad⁷, f. 185-222.

4. Dyalogus de elementis cathollicae fidei, seu Alphabetum catholicorum ad inclitum dominum regem Aragoniae pro filiis erudiendis in elementis catholicae fidei. Entre 1295 i 1297.

Text llatí:

Inc.: *Es tu fidelis? Sum, domine...*

Mss.: Vat. 3824, f. 29-43; Vat. lat. 5732, f. 83-89; Oxford Bodl. 370 f. 36v; Saint-Omer Bibl. publique ms. 292.

Ed.: W. BURGER dins la col·lecció *Beiträge zur Geschichte der Katechese im Mittelalter* «Römische Quartalschrift...» Roma 1907, fasc. 4, p. 163 ss.

Text grec: Còdex de Leningrad, f. 81v-107.

5. Tractatus de prudentia catholicorum scholarium. Abans de 1297.

Inc.: *Qui indiget sapientia, postulet a Deo...*

Mss.: Vat. 3824, f. 43v-50; Vat. lat. 5732, f. 89v.; Oxford Bodl. 370, f. 52v.

6. Tractatus de tempore adventus Antichristi et fine mundi.

Text català perdut: Inc.: *Entés per vostres paraules...*

Text llatí:

1.ª part (1297). Inc.: *Constitui super vos speculatores...*

2.ª part (1300). Inc.: *Doctores vero parisienses...*

Mss.: Vat. 3824, f. 50v-68 i 68-78v; Burghes. Bibl. 205⁸, f. 26; Oxford Bodl. 370, f. 60v.

Ed.: Nombrosos fragments, FINKE, p. cxxix-clix. - Petits fragments POU, p. 50-53.

Altres títols: *De fine mundi; De adventu Antichristi; Speculatio adventus Antichristi.*

7. Protesta contra l'oficial reial i els teòlegs de la Sorbona davant del rei de França, Felip el Bell. París, 1.er semestre del 1300.

⁷ Sobre aquest còdex vegeu més amunt nota 6.

⁸ Citat per DENIFLE-CHATELAIN, *Chart. Univ. Par.*, III, p. 660.

Inc.: *Coram vobis serenissimo...*

Mss.: Paris Bibl. Nationale lat. 17534, f. 103v-104v.

Ed.: MEN. PELAYO, I, p. 739-742; III², p. lxxiv-lxxviii. - Extractada en el *Chartularium Univ. Parisiensis*, n. 615, p. 86-87 (vol. II, Paris 1881), però erròniament hi és designat com destinatari el rei d'Aragó Jaume II.

8. Appellatio ad apostolicam sedem contra cancellarium et collegium theologorum Parisiensium. Paris, 12 octubre 1300.

Inc.: *In nomine Domini amen...* (segueix la data).

Mss.: Paris Bibl. Nat. lat. 17534, f. 105-106, i lat. 15033 (fragmentari), f. 241.

Ed. MEN. PELAYO, I, p. 742-45; III², p. lxxix-lxxxii. - *Chartularium Univ. Parisiensis*, II, n. 616, p. 87-90.

9. Tractatus de mysterio cimbalarum. Dedicat al prior i monjos de Scala Dei. Sculcola, estiu del 1301.

Inc.: *Qui interrogant, interrogent in Abela et sic proficient...*

Mss.: Vat. 3824, f. 78v-98; Paris, Bibl. Nat. lat. 15033, f. 200-240v; Oxford Bodl. 370, f. 217v.

Ed.: Fragments, FINKE, p. 216, nota 2. - Pou, p. 53-55.

Altres títol: *De cymbalis Ecclesiae.*

10. Philosophia catholica et divina tradens artem annihilationi versutias maxime Antichristi et omnium membrorum ipsius. Ad sacrum Collegium Romanum. Estiu de 1302.

Text llatí:

Inc.: *Homines pestilentes dissipant civitatem...*

Mss.: Vat. 3824, f. 110v.-135; Vat. lat. 9968, f. 16; Oxford Bodl. 370, f. 91.

Ed.: Fragments, Pou, p. 56-57, 61-62.

Text grec: Còdex de Leningrad, f. 113-173.

11. Apologia de versutiis et perversitatibus pseudo-theologorum et religiosorum. Ad magistrum Jacobum Albi canonicum Dignensem. Girona?, darreries del 1302.

Inc.: *Ad ea quae per vestras litteras intimastis...*

Mss.: Vat. 3824, f. 135v-160; Oxford Bodl. 370, f. 118v.

Ed.: Fragment, FINKE, p. clxiii-clxxii. - Altres petits fragments Pou, p. 51-52, nota 3, i 76, nota 1.

12. Eulogium, de notitia verorum et pseudo-apostolorum. Girona?, 1302 ó 1303.

Text llatí:

Inc. del preàmbul: *Casus eulogii subsequens: Ad introductionem legendorum audiat...*

Inc. del text: *Quoniam Apostolus ad Thessal...*

Mss.: Vat. 3824 f. 160-166; Oxford Bodl. 370, f. 149.

Ed.: Fragment inicial, FINKE, p. cxxi-cxxii.

Text grec: Còdex de Leningrad, f. 173v-184.

13. Prima denunciatio Gerundensis. Adreçada al bisbe gironí Bernat contra el dominicà B. de Puigcercós. Girona, entre 1302 i 1303.

Inc.: *Coram vobis reverendo patre ac domino B. Dei gratia Gerundensi episcopo...*

Ms.: Vat. 3824, f. 170v-172v.

14. Secunda Denunciatio Gerundensis. Adreça, lloc i data iguals a la primera.

Inc.: *Coram vobis reverendo patre ac domino B. Dei gratia Gerundensi episcopo...*

Mss.: Vat. 3824, f. 170v-172v.

15. Tertia Denunciatio Gerundensis. A l'oficial reial, contra el mateix. Els mateixos lloc i data.

Inc.: *Coram vobis, rev. viro domino Guillelmo...*

Mss.: Vat. 3824, f. 172v-174v.

Ed.: Fragment, FINKE, p. clxxii-clxxvii.

16. Confessio Ilerdensis de spurcitiis pseudo-religiosorum.

Any 1303.

Inc.: *Quoniam scriptura sacra testatur...*

Mss.: Vat. 3824, f. 175-180; Oxford Bodl. 370, f. 155; Praga Bibl.

Univ. n. 550.

Ed.: Fragment inicial, FINKE, p. cxxii-cxxiii.

17. Denunciatio prima facta Massiliae. Marsella, 11 febrer 1304.

Inc.: *In nomine Domini nostri Ihesu Christi amen...* (segueix la data).

Mss.: Vat. 3824, f. 180-181; Arles Bibl. publique ms. 96-97.

18. Gladius veritatis adversus thomatistas. Ad magistrum Jacobum Albi canonicum Dignensem. Marsella, febrer 1304.

Inc.: *Quia scripsistis michi, karissime, quod post recessum meum...*

Mss.: Vat. lat. 3824, f. 181v-192; Oxford Bodl. 370, f. 160v.

Altre títol: *Gladius jugulans thomatistas.*

19. Denunciatio secunda facta Massiliae. Marsella, 28 febrer del 1304.

Inc.: *In nomine Domini nostri amen...* (segueix la data).

Mss.: Vat. 3824, f. 192-193; Arles Bibl. publique ms. 96-97.

20. Carpinatio poetrie theologi deviantis. Ad dominum Marcellum can. Cardonensem. Marsella, 1.^a quinzena de març 1304.

Inc.: *Letificavit spiritum meum, karissime...*

Mss.: Vat. 3824, f. 193v-202.

21. Denunciatio tertia facta Massiliae. Marsella, 14 març 1304.

Inc.: *In nomine Domini amen...* (segueix la data).

Mss.: Vat. lat. 3824, f. 202-204; Arles Bibl. publique ms. 96-97.

22. Sobre la mort de Bonifaci VIII. Opuscle adreçat al papa Benet XI. Avinyó, 2 juny 1304.

Inc.: *Reverendissime patrum mortalium...*

Ms.: Vat. 3824, f. 204v-214.

Ed. FINKE, p. clxxvii-cxcii. - Petits fragments, Pou, p. 62-66 i 72, nota 1.

23. Protestatio facta Perusii coram domino camerario summi pontificis. Perusa, 18 juliol 1304.

Inc.: *In nomine Domini amen...* (segueix la data).

Mss.: Vat. lat. 3824, f. 214v-217v.

Ed.: FINKE, p. cxcii-cxcvii. - RUBIÓ I LLUCH, I, p. 33-37. - Fragment inicial EHRLÉ, *Hist. Bibl. romanorum pontificum*, I, p. II. - Reproducció parcial, Pou, p. 41.

24. Tractatus de esu carniū pro sustentatione ordinis Carthusiensis, contra iacobitas. Any 1304?

Inc.: *Adversum me loquebantur qui sedebant in porta...*

Mss.: Vat. 3824, f. 226-230; Paris, Bibl. Nat. lat. nouv. acqu. 1076, f. 1. Molts altres manuscrits sota títols diversos a Roma, Munich, Viena, Bruselles, Grenoble, Wolfenbüttel, Metz, etc.

Ed.: Dins la col·lecció de les obres mèdiques d'Arnaud, per SYNPHORIEN CHAMPIER, Lyon 1520, p. 317 ss.; Basilea 1585, p. 1639-1644, i altres vegades.

25. Allocutio christianī, seu de dignitate creaturae rationalis. Ad inclitum tertium Fredericum, Trinacriae regem illustrem. Sicília?, fi del 1304 o començ del 1305.

Inc.: *Volens Deus, propter immensitatem suae bonitatis...*

Mss.: Vat. 3824, f. 217v-226; Oxford Bodl. 370, f. 184; Metz, ms. 173.

Ed.: Fragments, FINKE, p. cxcii-cci.

Altre títol: *Allocutio christiani de hiis, quae conveniunt homini secundum propriam dignitatem creaturae rationalis.*

26. Dancia illustris domini regis Aragonum cum commento, Vers l'any 1305.

Inc. del text poètic: *Mayre de Deu e filha...*

Inc. del comentari: *Omnes catholici presides sive presint...*

Mss.: Vat. 3824, f. 235-237.

Ed.: CÉSARE LOLLIS, «Revue des Langues romanes», 31 (1887) 291-295.

27. Super facto adventus Antichristi. Dia 11 de juliol del 1305.

Inc.: *Davan vos, senyor en Jacme...*

Mss.: Morella, Arxiu arxiprestal, I, núm. 37.

Ed.: RAMON D'ALÒS, *Confessió de Barcelona*, «Quaderns d'Estudi», XIII (1921) juny.

28. Antidotum contra venenum effusum per fratrem Martinum de Atheca Predicatorem adversus denunciations finalium temporum. Dedicat al bisbe de Mallorca. Estiu del 1305.

Inc.: *Credo, karissime pater...*

Mss.: Vat. 3824, f. 237v-254v.

Ed. Fragments inicial i final, FINKE, p. cxxv.

29. Presentatio facta Burdegalie coram summo pontifice domino Clemerte V. Burdeus, 24 agost 1305.

Inc.: *In nomine Dni. nostri amen. Universis per presens publicum instrumentum...*

Mss.: Vat. 3824, f. 254v-261v.

Ed. FINKE, p. ccii-ccxi. - Fragment inicial EHRLE, *Hist. Bibl. rom. pontificum*, I, p. 10.

30. Informatio beguinorum, seu lectio Narbone. Després d'agost del 1305.

Text llatí:

Inc.: *Cunctis vivere volentibus...*

Mss.: Vat. lat. 3824, f. 262-63 (fragmentari).

Ed.: Fragment inicial, FINKE, p. cci-ccii.

Text català:

Inc.: *Tots aquells qui volen fer vida spiritual...*

Mss.: Morella, Arxiu arxipr. IV, núm. 12.

Ed.: R. d'ALòs a «Festgabe Finke», München, 1925, p. 189-199.

Text italià:

Inc.: *Tucti quelli che vogliono fare vita spirituale...*

Mss.: Florència, Bibl. Nacional, G. 3368.

Text grec: Còdex de Leningrad, f. 51-52.

R. d'Alòs observà que el text català i el llatí no coincideixen i s'inclina a identificar aquest darrer amb el del núm. 40.

31. Responsiones ad regem Francie, sobre l'assumepte dels Templers. Abans de 19 febrer del 1308.

Text desconegut. Arnau en fa menció en la còpia de la seva carta al papa Climent V que trameté al rei d'Aragó (vegeu el núm. 58).

32. Interpretatio de visionibus in somnili dominorum Iacobi secundi regis Aragonum et Frederici tertii regis Siciliae eius fratris. Avinyó, octubre del 1309.

Inc.: *Quia tota series meae narrationis... Ab adolescentia nostra...*

Mss.: Arxiu Corona d'Aragó, cod. Collecc. Curios., t. 6, f. 1 i París Bibl. Nat. lat. 17534.

Ed.: FRANOWITZ (Matthias Flacius Illiricus), *Catalogus testium veritatis*, Strasburg 1562, p. 357-376. - J. WOLF, *Lectiones*, I, p. 565. - MEN. PELAYO, I, p. 720-34; III^a, p. xlix.-lxviii. - Fragment, Pou, p. 68-84.

33. Rahonament d'Avinyó. Almeria, gener del 1310.

Inc.: *Quant fuy en Aviyon...*

Mss.: Arxiu Cor. Aragó, cod. Collecc. Curios., t. 6, f. 29.

Ed.: MEN. PELAYO, I, p. 753-770; III^a, p. xcii-cxv. - FARAUDO, *Recull de textos catalans antics*, fasc. XI, Barcelona 1909.

Segons Finke i Dieppen el *Rahonament* és el text vulgar de la *Interpretatio*; el consideren, però, peça apart en atenció a les grosses discrepàncies existents entre ambdós.

34. Letra tramesa al rei Jaume II, a nom del seu germà Frederic de Sicília, amb un pla de reforma de la seva casa i reialme. Abans del 15 d'octubre de 1310.

Inc.: *Senyor, vos sots tengut...*

Mss.: Arxiu Cor. Aragó, cod. Collec. Curios., t. 6, f. 15.

Ed.: MEN. PELAYO, I, p. 745-752; III^a, p. lxxxiii-xcii.

35. Constitucions per al reialme de Sicília per encàrrec del seu rei Frederic, especialment sobre esclavitud, jocs i drets eclesiàstics. Messina, 15 octubre 1310.

Inc.: *Constitutiones sive capitula ... Noveritis, reverende frater ...*

Mss.: Arxiu Cor. Aragó que conté la còpia tramesa pel rei a Jaume II en lletra de 25 de novembre (CRD, Jaume II, núm. 3792).

Ed.: FINKE, *Acta Aragonensia*, II, 695-699.

36. De la humilitat i paciència de Jesucrist.

Text català desconegut. Inc.: *Filla, si l'amor natural...*

Text grec: Còdex de Leningrad, f. 72-81.

37. Epistola ad priorissam de charitate.

Text llatí: inexistent o desconegut.

Text català: desconegut. Inc.: *Beneyt et loat sia de Jesu Christ ...*

Text italià: Ms. G. 3368 de la Bibl. Nac. de Florència.

Text grec: Còdex de Leningrad, f. 18-50.

38. De eleemosina et sacrificio.

Text català: desconegut. Inc.: *Al cathòlic Enqueridor ... Faç vos saber que la qüestió que vos en vostra letra proposats...*

39. Una exposició de la vida cristiana.

Text llatí desconegut. Inc.: *Si quis intente desiderat scire...*

Text català desconegut. Inc.: *Per ço car molts desigen saber...*

Text italià: Ms. G. 3368 de la Bibl. Nac. de Florència.

Text grec: Còdex de Leningrad, f. 1-17.

40. Altra informació dels beguins.

Text català desconegut. Inc.: *Als cultivadors de la evangelical pobrea...*

Vegeu el que n'hem dit al núm. 30.

41. Responsio contra Bn. Sicardi.

Text desconegut. És citat en darrer lloc en la sentència de Tarragona del 1316. Bartomeu Sichardi fou un provençal franciscà joaquimista i espiritual.

II. — EPISTOLARI

42. Inclito domino regi Francorum. Gènova, 17 nov. 1301. Llettra a Felip el Bell, acompanyatòria del tractat "De adventu Antichristi".

Inc.: *Ad locum unde flumina...*

Mss.: Vat. 3824, f. 109-110; Metz Bibl. pub. ms. 173.

43. Fratribus ordinis predicatorum qui sunt Parisius. Als dominicans parisencs per a lo mateix. Any 1301?

Inc.: *Salus et pax vobis... Innatam quasi devotionem.*

Mss.: Vat. 3824, f. 98-100v; Metz Bibl. publ. ms. 173.

44. Fratribus predicatoribus Montispesulani. Als dominicans de Montpeller, id., id.

Inc.: *Artificis aeterni magnalia...*

Mss.: Vat. 3824, f. 100v-101v; Metz Bibl. publ. ms. 173.

45. Fratribus minoribus Parisius. Als framenors de París, id., id.

Inc.: *Deus qui pluviam serotinam...*

Mss.: Vat. 3824, f. 101v; Metz Bibl. publ. ms. 173.

Ed.: Pou, p. 48-49, nota 4.

46. Fratribus minoribus Montispesulani. Als framenors de Montpeller, id., id.

Inc.: *Quamvis rerum opifex...*

Mss.: Vat. 3824, f. 101v-102v; Metz Bibl. pub. ms. 173.

Ed.: Pou, p. 48-50.

47. Abbati et conventui Sti. Victoris Parisius. Als canonges regulars de Sant Víctor de París, id., id.

Mss.: Vat. 3824, f. 102v-104v; Metz Bibl. pub. ms. 173; París Bibl. Nat. 15033 (defectuós).

Inc.: *Splendor immaculatae religionis...*

48. Fratribus Vallis Magnae. Als cistercencs de Valmagne, id., id.

Inc.: *Cum in thesauris Altissimi...*

Ms.: Vat. 3824, f. 104v-105.

49. Dominis Auxitano et Burdegalensi. Als bisbes d'Aux i de Burdeus, id., id.

Inc.: *Quamvis in orbe toto religionis...*

Ms.: Vat. 3824, f. 105-107v.

50. Angelo ecclesiae Valentinae. Al bisbe de València, id., id.

Inc.: *Licet raptus...*

Mss.: Vat. 3224, f. 107v-108.

51. Angelo Ebredunensis ecclesiae. Al bisbe d'Embrun, id., id.

Inc.: *Crebra suavitatis ecclesie aromata...*

Mss.: Vat. 3224, f. 108-108v.

52. Angelo Altisidorensis ecclesiae. Al bisbe d'Auxerre, id., id.

Inc.: *Celestis providentiae lux aeterna...*

Mss.: Vat. lat. 3824, f. 108v-109.

53. Inclito domino regi Aragonum. A Jaume II en ocasió de trametre-li el tractat "De adventu Antichristi" amb destinació a la Universitat de Lleida.

Inc.: *Quia didici pro constanti...*

Mss.: Vat. 3824, f. 110-110v.
Ed.: POU, p. 48, nota, fragment.

54. Domino Bonifacio summo pontifici. A Bonifaci VIII, en ocasió de trametre-li el tractat "Philosophia catholica". Niça, 29 agost 1302.
Inc.: *Licet hactenus excellentia tue sublimitatis...*

Mss.: Vat. 3824, f. 230v-231v.
Ed. FINKE, p. clx-clxii. - RUBIÓ I LLUCH, I, p. 29-31.

55. Collegio dominorum cardinalium. Al col·legi cardenalici amb ocasió de trametre-li el mateix tractat. Niça, 29 agost 1302.

Inc.: *Opus noviter editum quod ab ullo mortalium non accepi...*

Mss.: Vat. 3824, f. 231v-232v.
Ed. FINKE, p. clxii-clxiii. - RUBIÓ I LLUCH, I, p. 31-32.

56. Al rei d'Aragó, Jaume II. Abans de febrer del 1305.

Avui desconeguda. Proposava al rei la croada contra els infidels. El rei n'hi acusà rebut en altra carta, dels esmentats mes i any, editada per FINKE, *Acta Arag.*, II, p. 874-875.

57. Epistola Bartholomee Montanerí. La destinatària sembla ésser una beguina a qui Arnau exhorta a la vida espiritual. Abans d'agost de 1305.

Inc.: *Litteras vestre caritatis accepi...*

Mss.: Vat. 3824, f. 233v-234v.

Ed.: DIEPGEN, *Arnald von Villanova als Politiker und Laientheologe*, Berlín 1909, ap. I, p. 100-102.

58. Al papa Climent V, sobre la caiguda dels Templers. Abans de 19 febrer del 1308.

Inc.: *Scio quod Christi vicario...*

Mss.: Arxiu Cor. Aragó, còpia autèntica tramesa pel mateix Arnau al rei Jaume II.

Ed. FINKE, *Papstum und Untergang des Templeordens*, II, p. 93-94.
~~RUBIÓ I LLUCH, I, p. 42-44.~~

59. Al rei d'Aragó Jaume II, sobre la caiguda dels Templers. Marsella, 19 febrer 1308.

Inc.: *Domino suo karissimo... Quia consanguineus vester...*

Mss.: Arxiu Cor. Aragó, carpeta d'autògrafs.

Ed. FINKE, *Papstum und Untergang*, II, p. 94-98. - POU, p. 66-67. RUBIÓ I LLUCH, I, p. 42-44.

60. A la reina Blanca de França. Sobre assumptes diplomàtics i espirituals. Avinyó, estiu del 1309.

Inc.: *Domine sue karissime... Faç vos saber, madona...*

Mss.: Madrid, Acad. Historia, Papeles de Salazar A. 2, f. 42, original de mà d'Arnau.

Ed.: FINKE, *Acta Arag.*, II, p. 692-693.

61. Al rei d'Aragó Jaume II. Sobre assumptes diplomàtics i espirituals. Marsella, 17 juny 1310.

Inc.: *Domino suo semper ... Faç vos saber, seynor, que'l rey Robert ...*
 Mss.: Arxiu Cor. Aragó, CRD, Jaume II, núm. 4182.
 Ed. FINKE, *Acta Arag.*, II, p. 694-95.

62. Al mateix. Sobre el mateix. Messina, 9 gener 1311.

Inc.: *Dno. suo semper ... Scripsi vobis alias ...*
 Mss.: Arxiu Cor. Aragó, CRD, 10921, original de la mà d'Arnau.
 Ed. FINKE, *Acta Arag.* II, p. 701-702.

63. Domino Bremundo domino Montisferrarii. Tramet remeis espirituals a propòsit d'una malaltia d'ulls.

Inc.: *Ego vox clamantis ... Contemplatus eloquiorum meorum profunditatem ...*
 Mss.: Vat. 3824, f. 232v-233.

III. — OBRES INCERTES

64. Responsio ad cavillationes adversarii veritatis.

Text llatí desconegut.

Text grec: Títol: 'Αντιλογία κατά τῶν εἰρημένων.

Inc.: Δοκεί μοι ἀρθάδεια καὶ συήθεια ...

Mss.: Còdex de Leningrad, f. 107v-112.

És tal volta idèntic al núm. 41. Nicolás Antonio (*Bibliot. Hisp. Vetus*, II, p. 118, col. 2) veié unes *Responsiones* d'Arnau en un ms. dels PP. Carmelitans a Santa Maria Transpontina, de Roma. Hauréau (*Hist. Litt.*, XXVIII, p. 122) el catalogà amb el núm. cxviii, li donà el títol arbitrari de "Responsiones ad argumenta et oppositiones doctorum Parisiensium" i l'identificà amb la segona part del "De adventu Antichristi". Però, a jutjar pel que sabem del text grec, els *incipits* i els *explicitis* d'ambdues obres no coincideixen, per la qual cosa cal rebutjar la seva identitat.

El present títol és pres del núm. 116 de l'inventari dels béns mobles d'Arnau, que sembla contenir aquesta obreta. Vegeu el meu article *La llibreria d'Arnau de Vilanova* "Miscel·lània Finke", «Analecta Sacra Tarraconensia» II (1935), 83.

65. Tractat sobre els set esperits malèfics.

Arnau el cita en el "De caritate" (núm. 37), segons les referències que ens són conegudes del text grec. Vegeu el meu article *Una versió grega de nou escrits d'Arnau de Vilanova*, «Anal. sacra Tarrac.» 8(1932) 129. És tal volta idèntic al núm. 6 o al núm. 9.

66. Un escrit sens títol.

Inc.: *Entès per vostres paraules ...*

Citat en el tretzè lloc a la sentència de Tarragona del 1316. Podria ésser el text català corresponent al núm. 11 o una altra obra ja catalogada.

67. Lectio Almerie.

Escrit esmentat en els núms. 138, 186 i 260 de l'*Inventari* dels béns mobles d'Arnau, sembla ésser original d'aquest; se'l podria identificar amb el "Rahonament d'Avinyó" (núm. 33).

68. Lectio Cathanle.

El núm. 137 de l'*Inventari*. Podria ésser idèntic amb algun dels seus escrits sicilians.

69. Les qüestions, escrits o regles catòliques.

Contingut en diversos exemplars de la seva llibreria, núms. 62, 64, 95, 140, 193 i 317 de l'*Inventari*. És tal volta idèntic al núm. 4 ó al núm. 10, ó, potser, una obra desconeguda d'Arnau.

70. Un tractat semblant al "De charitate".

Esmentat en el núm. 317 de l'*Inventari*, i tal volta idèntic a algun dels opuscles condemnats a Tarragona l'any 1316, que hem catalogat abans (vegeu els núms. 36-41).

71. Regula confratrie.

Escrit arromançat, citat en el núm. 260 de l'*Inventari*, i podria coincidir amb algun dels opuscles condemnats l'any 1316 a Tarragona.

72. Un escrit sense títol.

Inc.: *Cum necessarium esset ut filius...*

Mss. de mà d'Arnau, núm. 342 en l'*Inventari*.

73. Un escrit sense títol.

Inc.: *Queso te, o lector...*

Mss. de mà d'Arnau, núm. 342 en l'*Inventari*.

74. Un escrit sense títol.

Inc.: *Scripta testantur...*

Ms. de mà d'Arnau, núm. 351 en l'*Inventari*. És tal volta idèntic al núm. 16.

75. Un llibre en romanç anomenat "fili Ismel".

Esmentat en el núm. 258 de l'*Inventari*.

76. Libre den Estorgat.

Altra obra en romanç, núms. 88 i 259 de l'*Inventari*.

77. Un escrit sense títol.

Inc.: *Los temps finals...*

Esmentat en el núm. 361 de l'*Inventari*, i podria ésser una altra obra d'Arnau en romanç, relacionada tal volta amb el núm. 6 o amb alguna obra escatològica d'Arnau ja coneguda.

78. Precepta pro amore Dei magistro Sancti Johannis de Ultramare ad debellandum contra Sarracenos.

Atribuïda en dos mss. d'Oxford, Bodl. Ashm. 1441 i 1471, i un de Cambridge, Corp. Christi Coll., 396, f. 29.

En el núm. 40 de l'*Inventari* es fa esment d'una obra contra els sarraïns. L'autenticitat d'aquesta obra, però, és dubtosa.

LLISTA D'INCIPITS

I. INCIPITS GRECS

Αἰνετός καὶ ευχάριστος 37.
 Ἄνθρωποι λοιμοὶ 10.
 Δοκεῖ μοι αὐθάδεια 64.
 Ἐπειδήπερ ὁ ἀπόστολος 12.
 Ἐπειδήπερ πολλοὶ 39.

Θύγατερ περιέχεται 36.
 Πάντες ἐκείνοι 30.
 Πλεονάκεις ἐπεθύμησα 3.
 Ὑπάρχεις συ πιστός 4.

2. LLATINS, CATALANS, ITALIANS

Ab adolescentia nostra 32.
 Ad ea que per vestras litteras 11.
 Ad introductionem legendorum 12.
 Ad locum unde flumina 42.
 Adversum me loquebantur 24.
 Al cathòlic Enqueridor 38.
 Als cultivadors de la evangelical
 pobra 40.
 Artificis eterni 44.
 Celestis providentie 52.
 Constitutiones sive... Noveritis 35.
 Constitui super vos 6.
 Coram vobis... B. Dei g. gerunden-
 senci episc. 14.
 Coram vobis... episcopo gerunden-
 si 13.
 Coram vobis rev. viro dno. Guillel-
 mo 15.
 Coram vobis serenissimo 7.
 Crebra suavitatis ecclesie 51.
 Credo, karissime pater 28.
 Cum necessarium esset 72.
 Cum in thesauris Altissimi 48.
 Cunctis vivere volentibus 30.
 Davan vos, senyor en Jacme 27.
 Deus qui pluviam serotinam 45.
 Doctores vero Parisienses 6.
 Domine sue... Faç vos saber 60.
 Dno. suo... Quia consanguineus 59.
 Dno. suo... Faç vos saber, se-
 nyor 61.
 Dno. suo semper... Scripsi vo-
 bis 62.
 Ego vox clamantis... Contempla-
 tus 63.

Entés per vostres paraules 6.
 Es tu fidelis? 4.
 Faç vos saber, madona 60.
 Faç vos saber que la qüestió 38.
 Faç vos saber, senyor 61.
 Filla, si la amor natural 36.
 Homines pestilentes 10.
 In effectibus divini 2.
 Innatam quasi devotionem 43.
 In nomine Dni. (12 oct. 1300)...
 Licet sim 8.
 In nomine Dni. (11 febrer 1304) 17.
 In nomine Dni. (28 febrer 1304) 19.
 In nomine Dni. (14 març 1304)...
 Noverint 21.
 In nomine Dni. (18 juliol 1304) 23.
 In nomine Dni... Universis 29.
 Letificavit spiritum meum 20.
 Licet hactenus 54.
 Licet raptus 50.
 Litteras vestre caritatis 57.
 Los temps finals 77.
 Mayre de Déu e filha 26.
 Noveritis, rev. frater 35.
 Omnes catholici presides 26.
 Opus noviter editum 55.
 Quant fuy en Aviyon 33.
 Queso te, o lector 73.
 Per ço car molts desigen 39.
 Pertransibunt plurimi 1.
 Pluries affectavi 3.
 Quamvis in orbe toto 49.
 Quamvis rerum opifex 46.
 Qui indiget sapientia 5.
 Qui interrogant, interrogent 9.
 Quia consanguineus vester 59.

Quia didici pro 53.	Scripti vobis alias 62.
Quia scripsistis michi 18.	Scripta testantur 74.
Quia tota series mee 32.	Senyor, vos sots tengut 34.
Quoniam Apostolus ad Thess. 12.	Si quis intente 39.
Quoniam scriptura sacra 16.	Splendor immaculate 47.
Reverendissime patrum 22.	Tots aquells qui volen 30.
Salus et pax... Innatam 43.	Tucti quelli che vogliono 30.
Scio, quod Christi vicario 58.	Volens Deus 25.

JOAQUIM CARRERAS I ARTAU

Institut Nacional "Balmes", Barcelona.